

Het sociaal-economische beleid staat voor een krachtproef

PROF. DR. F. W. RUTTEN

In het traditionele nieuwjaarsartikel van de secretaris-generaal van het Ministerie van Economische Zaken kijkt prof. dr. F. W. Rutten ditmaal vooruit naar het nieuwe decennium. Naar zijn mening kunnen de jaren tachtig nog veel moeilijker worden dan de jaren zeventig. Diverse factoren, zoals de achteruitgang van de energiebalans en de toenemende groei van de beroepsbevolking, vergen een krachttoer om de doelstellingen ter zake van werkgelegenheid, prijsstabiliteit en betalingsbalans te verwezenlijken. Een falend beleid van de overheid en de sociale partners zou tot een uitzichtloze impasse met ingrijpende economische en sociale gevolgen leiden. Het uitzonderlijke van de krachtproef blijkt mede hieruit, dat de gangbare beleidsbenadering onvoldoende waarborgen biedt om de werkgelegenheidsdoelstelling te verwezenlijken, als zich in de jaren tachtig een ongelukkige combinatie van factoren op de arbeidsmarkt voordoet.

Inleiding

Het teleurstellende verloop van de jaren zeventig komt onder meer tot uitdrukking in het oplopen van de geregistreerde en de verborgen werkloosheid, de achteruitgang van de bedrijfsrendementen, de gedurende enige jaren scherpe inflatie en de ongunstige wending van de betalingsbalans. Met name de drastische verhoging van de arbeidsinkomensquote (exclusief gas) met 8 punten van 1973 op 1975, die verband houdt met het ruilvoetverlies, heeft, vooral in bedrijfstakken die internationaal moeten concurreren, onuitwisbare sporen achtergelaten. Toch is er sinds het midden van de jaren zeventig in diverse opzichten een keer ten goede gekomen. De bedrijfsinvesteringen hebben zich mede als gevolg van de investeringspremies hersteld en de ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen is verbeterd ¹⁾. De daling van de werkgelegenheid is tot staan gebracht en de loon- en prijsstijging is tot draaglijke proporties beperkt. Zorgwekkend was in 1977-1978 echter het achterblijven van onze export bij de wereldhandel.

In 1979 was vooral de sterke groei van de uitvoer, welke de stijging van de wereldhandel te boven ging, een fraaie uitkomst. Toch bleef het saldo op de lopende rekening van de betalingsbalans nog ver verwijderd van het wenselijke overschot. Gunstig was dat de loonkostenstijging in de industrie (in dollars gemeten) voor het eerst sinds vele jaren geringer was dan in concurrerende landen. Ook de loon- en prijsstijging bleef in 1979 beperkt.

Hoewel de economische ontwikkeling tijdens het afgelopen jaar in ons land in vele opzichten gunstig afsteekt bij die in de meeste andere landen, zou het een illusie zijn te menen dat de nationale economie nu voorgoed een draai in de goede richting heeft genomen. Het zal integendeel de grootste moeite kosten om onze economie in de komende jaren binnen goede banen te brengen en te houden.

De jaren tachtig beginnen niet gunstig. De wereldhandel zal dit jaar in mineur zijn; in een aantal belangrijke landen moet voor een daling of stagnatie van de produktie worden gevreesd. Tegelijkertijd blijft de prijsstijging in vele landen zorgwekkend hoog. Het is nog onvoldoende te voorzien, hoe de hoge rente en de nagestreefde monetaire verkrapping op de

internationale conjunctuur zullen uitwerken. De oliesituatie is uitgegroeid tot een permanente bedreiging van de economische ontwikkeling van de wereld. De recente prijsverhogingen hebben tot gevolg, dat de internationale volume- en prijsconjunctuur nog aanzienlijk slechter zal verlopen dan eerder was geraamd.

In ons land zal de internationale vertraging in dit nieuwe jaar sterk voelbaar zijn. Tegelijkertijd manifesteert zich een toenemende opwaartse druk op het kosten- en prijspeil. Na de gematigde stijging van lonen en prijzen in 1978-1979 dreigt weer een versnelling op te treden. De bedrijfsrendementen kunnen verder onder druk komen te staan. Een en ander moet ons waakzaam maken tegen het gevaar in de loop van de jaren tachtig af te glijden naar een impasse met kenmerken van de Engelse ziekte.

Al vele malen is gesignaleerd dat de jaren tachtig de nationale economie voor grote problemen zullen stellen. De groei van het arbeidsaanbod zal relatief groot zijn, terwijl de betalingsbalanspositie door diverse factoren wordt bemoeilijkt. De nationale economie dreigt daardoor in een klem te raken, die des te moeilijker is te ontgaan, omdat de internationale economische expansie in de komende jaren beperkt zal zijn, niet zozeer als gevolg van fysieke als wel van politieke en sociale begrenzingen (onder meer op het terrein van de energie) ²⁾.

Hoewel de economische ontwikkeling in ons land uiteraard sterk afhankelijk is van internationale factoren, spelen toch ook specifiek nationale elementen een grote rol. Als men kijkt naar onze burens aan de oostkant en de westkant, dan frapperen de verschillen die tussen afzonderlijke landen op betrekkelijk korte afstand kunnen ontstaan. Deze verschillen kunnen in diverse opzichten illustreren, voor welke opgave wij in ons land komen te staan en in welke richting oplossingen moeten worden gezocht.

In het vervolg ga ik nader in op enkele moeilijkheden

1) C. A. van den Beld, Macro-economische schets, lezing, 1979.

2) J. M. den Uyl, bijdrage op de conferentie van Hay Associates over de sociale, politieke en economische ontwikkeling in de jaren tachtig, september 1979.

waarmee de nationale economie in het komende decennium te maken kan krijgen en op de mogelijkheden om hieraan het hoofd te bieden. Daarbij baseer ik me niet op een grondige kwantitatieve studie 3), ik signaleer slechts enkele voor de hand liggende tendenties. Mijn betoog heeft niet de strekking van een onheilsprofetie. Alleen al het besef dat de toekomst niet te voorspellen is, maakt dat onmogelijk. Wel is het gewenst bepaalde gevaren te signaleren. In de nabije toekomst zullen we ons, met het oog op mogelijke kwade kansen, moeten voorbereiden op het overwinnen van ernstiger ontwikkelingen dan zich sinds de tweede wereldoorlog hebben voorgedaan.

De betalingsbalans

Op de lopende rekening van de betalingsbalans is het record-overschot ad f. 7,5 mrd. in 1976 teruggevallen tot een tekort van f. 2 mrd. in 1978. Sindsdien lijkt het saldo weinig veranderd, hetgeen een tegenvaller betekent vergeleken met eerdere verwachtingen.

Welke factoren liggen ten grondslag aan de onmiskenbare achteruitgang van de betalingsbalans in de afgelopen jaren? Wat de goederenbalans betreft, was in de jaren 1977-1978 zeer alarmerend dat ons uitvoervolume met 8% achterbleef bij de stijging van de wereldhandel. Bij nadere analyse is dit voor een belangrijk deel terug te voeren op het pakket van onze uitvoer; in die jaren was de vraag naar goederen, die in ons uitvoerpakket zwaar wegen, relatief gering. In 1979 overtrof de groei van onze uitvoer de stijging van de wereldhandel; nu werkte de samenstelling van ons uitvoerpakket waarschijnlijk in ons voordeel. Alles bijeen, duiden de gebeurtenissen in de laatste jaren niet op een breuk in de ontwikkeling. Wel is in de loop van de jaren zeventig een sluipende achteruitgang van onze relatieve uitvoerprestatie zichtbaar, welke verband houdt met het hoge kostenpeil en met de lage winstmarges van de exportindustrie 4). Ook voor de invoer van goederen geldt dat in recente jaren niet van een trendbreuk sprake is. Doch ook op de binnenlandse markt hebben met name bepaalde industriële bedrijfstakken in de jaren zeventig een marktverlies geleden, dat in de loop van de jaren een grote omvang heeft aangenomen 5). Daarentegen bood het aardgas in de afgelopen jaren een aanzienlijke steun voor onze handelsbalans.

Ook in het onzichtbare verkeer is de afgelopen jaren een teruggang van het saldo opgetreden. Een belangrijk element was daarbij de achteruitgang van het saldo van het toeristenverkeer met f. $\frac{3}{4}$ mrd. per jaar sinds het midden van de jaren zeventig. Dat was ten dele het gevolg van de toenemende welvaart bij ons en in de omringende landen; daardoor werd het mogelijk vakantieplaatsen met een beter klimaat te bezoeken. Daarnaast heeft de toegenomen duurte in ons land vergeleken met andere landen een negatief effect op de toeristenbalans gehad.

In de komende decennia zal het behoud van betalingsbalansen evenwicht een doelstelling van de eerste orde zijn. De belangrijkste handicap zal de achteruitgang van de energiebalans zijn, die geleidelijk grotere vormen zal aannemen en in de jaren negentig bij beëindiging van de export van aardgas zeer ingrijpend zal zijn. Voorts is een handicap dat ons uitvoerpakket relatief energie-intensief is. Gelet op de verdergaande relatieve prijsverhoging van energie is voor de betrokken producten geen snelle groei te verwachten, terwijl de concurrentie op de betrokken markten vanuit de olielanden zal toenemen. Op de binnenlandse markt is een verdergaande invoerpenetratie te verwachten vanuit nieuwe industrielanden, nieuwe EG-partners en bepaalde ontwikkelingslanden. De toeristenbalans zal mogelijk verder verslechteren, terwijl ook de agrarische balans een minder gunstige wending kan nemen.

Voorts moet rekening worden gehouden met een relatieve stijging van de prijzen van grondstoffen die wij importeren, en de bijbehorende ruilvoetverliezen. In de energiefesfeer hoeven ruilvoetverliezen voor ons land vooralsnog niet omvang-

rijk te zijn, mits de exportprijzen van ons aardgas voldoende kunnen worden aangepast. Hierin ligt een van de moedgeven-de elementen in de economische situatie van ons land, vergeleken althans met die van de meeste EG-partners. Dit voordeel zal echter, evenredig met de relatieve achteruitgang van onze aardgasproductie, geleidelijk aan betekenis inboeten.

Versterking van de betalingsbalans is voor ons land in de komende jaren onmisbaar. Het is natuurlijk niet erg als de lopende rekening van de betalingsbalans nu en dan een tekort laat zien, maar aanhoudende tekorten dienen te worden vermeden. Verbetering van de betalingsbalans kan worden gerealiseerd langs verschillende wegen. Via verlaging van het relatieve kostenpeil en verbetering van de winstmarges in de internationale handel kan het marktaandeel op de buitenlandse en binnenlandse markt worden vergroot. Door gerichte maatregelen kan de export worden bevorderd. Tevens kan energie worden bespaard, waardoor de invoerstijging wordt afgeremd en de werkgelegenheid tegelijkertijd stijgt. Afremming van de invoer door protectionistische maatregelen is geen aanvaardbare weg. Wel kan een restrictief monetair en budgettair beleid geboden zijn, met als effecten onder meer een afremming van de goedereninvoer en een stimulering van de kapitaalinvvoer.

Er behoeft weinig twijfel over te bestaan dat het monetaire en budgettaire instrumentarium voldoende mogelijkheden bieden om de betalingsbalans op middellange termijn in evenwicht te houden 6). Uit een oogpunt van werkgelegenheid is van belang dat de vereiste aanpassing zoveel mogelijk geschiedt langs de weg van versterking van onze internationale concurrentiepositie en verlaging van ons kostenpeil en niet zozeer via beperking van bestedingen en invoer.

Beperking van de loonkostenstijging is niet eenvoudig. Ik noem hier slechts de specifieke problemen verbonden aan de ontwikkeling van de ruilvoet. De ruilvoet voor de bedrijvensector (exclusief aardgas) zal naar verwachting verslechteren vanwege de relatieve prijsstijging van grondstoffen en energie en vanwege de relatieve prijsverlaging van onze exportprijzen, welke nodig is voor verbetering van de betalingsbalans. In de jaren zeventig bedroeg de verslechtering van de ruilvoet op de goederenbalans ca. 1% per jaar; in termen van het nationale inkomen vormde dat een verlies van ruim 0,5%. Voor de komende decennia moet, met alle voorbehoud, met de mogelijkheid van een nog groter ruilvoetverlies rekening worden gehouden. Voor de bedrijvensector (exclusief aardgas) weegt de ruilvoetachteruitgang nog zwaarder, gelet op de relatieve prijsstijging van aardgas, waarvan de revenuen in hoofdzaak naar de schatkist vloeien.

Dit vormt te meer een probleem, omdat ruilvoetverslechteringen de arbeidsinkomensquote omhoog stuwen en ten laste van het „overig” inkomen plegen te komen 7). De reden hiervan is dat bij ruilvoetverandering veelal een discrepantie aanwezig is tussen de prijs, welke geldt bij de loonindexering en de prijs van de toegevoegde waarde van bedrijven. In de komende jaren kan de ruilvoetverandering een aanzienlijke opwaartse druk op de arbeidsinkomensquote uitoefenen. Het behoeft geen betoog dat een oplopen van de arbeidsinkomensquote zeer ernstige gevolgen zou hebben. Voorts kan de wenselijke relatieve verlaging van onze exportprijzen ter versterking van de betalingsbalans veel beter en sneller verlopen, indien het daaruit resulterende ruilvoetverlies gepaard gaat met een dienovereenkomstige afzwakking van de loonstijging. Dit kan vorm krijgen door in het loonoverleg bij de

3) Het CPB zal eerst in de tweede helft van 1980 projecties voor de middellange termijn gereed hebben.

4) Verg. W. Groot en J. Janssen, Goederenuitvoer en -invoer. Een empirisch onderzoek, dat binnenkort in *ESB* zal worden gepubliceerd.

5) B. Herman, J. Kol, L. B. M. Mennes, De handel in industriële producten, Nederlands Economisch Instituut, 1979.

6) A. Knoester, On monetary and fiscal policy in an open economy, *De Economist*, nr. 1, 1979.

7) L. Knegt, Ruilvoet en arbeidsinkomensquote, discussienotitie nr. 8001, Ministerie van Economische Zaken.

berekening van het prijsverloop resp. de arbeidsproductiviteit de ruilvoetontwikkeling te verdisconteren 8).

Werkgelegenheid

Sinds het begin van de jaren zeventig is de werkgelegenheid in de bedrijven een tijdlang gedaald. In de laatste paar jaren is deze daling tot staan gebracht. In het komende decennium hebben we te rekenen met een stijging van het arbeidsaanbod in de orde van grootte van 1% per jaar. Daarna ligt in de jaren negentig een stabilisatie of wellicht zelfs enige daling van de beroepsbevolking in de lijn.

Over enkele decennia bezien, ligt een aanhoudend arbeidsoverschot in het licht van een jarenlange ervaring niet voor de hand. In de jaren tachtig is zo'n overschot, gelet op de sterke stijging van de beroepsbevolking, de trage groei van de economie, de discrepanties op de arbeidsmarkt en de verschuivingen die met de technische ontwikkeling op het gebied van de micro-elektronica gepaard kunnen gaan, echter niet denkbeeldig.

Van de groei van de beroepsbevolking zal een deel bij de overheid een plaats krijgen. Als de afvloeiing naar de WAO geleidelijk tot staan zou komen, zou in de jaren tachtig de werkgelegenheid in de bedrijvensector met ca. 1% per jaar moeten toenemen, wil de werkloosheid niet boven het thans bestaande peil uitstijgen.

Als de groei van de productie van bedrijven zou blijven op het niveau van ca. 3%, dat sinds de oliecrisis van 1973 gebruikelijk is en tevens de reële loonstijging even hoog zou blijven als sinds de oliecrisis, nl. ca. 3%, dan moet voor een ernstige stijging van de werkloosheid worden gevreesd. Bij een matige groei van de productie van bedrijven in de jaren tachtig lijkt nauwelijks ruimte voor reële loonstijging aanwezig, wil de groei van het arbeidsaanbod kunnen worden opgevangen. De reële loonstijging zal immers moeten achterblijven bij de arbeidsproductiviteit met het oog op het rendementsherstel, dat nodig is om de werkgelegenheid in de marktsector weer te doen toenemen. Tevens zij bedacht dat de arbeidsproductiviteit een gevoelige neerwaartse correctie behoeft in verband met het ruilvoetverlies. De marge wordt aldus wel uiterst krap, te meer omdat uit de nominale loonstijging ook incidentele verhogingen 9) worden betaald. De stijging van het reëel beschikbare loon kan voorts worden gedrukt als het aandeel van belastingen en sociale premies verder toeneemt. Met name bij de kosten van de gezondheidszorg dreigt een aanzienlijke verdere stijging op te treden.

Het kan zijn dat koopkrachthandhaving alleen nog bereikbaar is voor een deel van de werknemers, uitgaande van een reële loonontwikkeling die een stijging van de werkloosheid helpt voorkomen. Het is overigens de vraag of in de jaren tachtig een arbeidskostenontwikkeling welke consistent is met een aanvaardbare werkgelegenheid kan worden gerealiseerd, als de loonvorming blijft verlopen langs de lijnen van de afgelopen decennia.

Vanzelfsprekend is hiermee geen volledig beeld van de aanpak van de werkgelegenheidsproblematiek gegeven. Diverse vormen van verdeling van werk komen in aanmerking. Verkorting van arbeidsduur of uitbreiding van de werkgelegenheid in de collectieve sector dragen op langere termijn echter slechts bij tot vermindering van de werkgelegenheidsproblematiek, indien hiermee een beperking van de arbeidskostenstijging gepaard gaat. De bovengeschetste tendenties ter zake van economische groei, reële loonstijging en werkgelegenheid behouden daarmee hun relevantie.

Beleidsbenadering

Over de sociaal-economische ontwikkeling in het komende decennium valt weinig met zekerheid te voorspellen. Er lijkt evenwel gereede aanleiding ermee rekening te houden, dat door een combinatie van factoren — op het gebied van de

arbeidsmarkt en de betalingsbalans — het sociaal-economische beleid van de overheid en de sociale partners voor een uitzonderlijke krachtproef komt te staan.

Natuurlijk zullen de feitelijke problemen in hoge mate worden bepaald door de internationale ontwikkelingen. Maar het eigen beleid in een land kan een belangrijke invloed uitoefenen. De ervaring in West-Duitsland leert, dat in onze economische orde — ook onder moeilijke omstandigheden — goede uitkomsten te realiseren zijn. Tegelijkertijd leert de ervaring in andere landen, zoals Engeland, dat langdurige en frustrerende impasses kunnen ontstaan, waarvan inflatie een van de belangrijkste kenmerken is. Als een dergelijke ontwikkeling lang aanhoudt, kan men nog slechts hopen met paardemiddelen de inflatie de baas te worden.

Het is een eerste vereiste dat in de komende jaren door de overheid een beleid wordt gevoerd, dat het betalingsbalansen-evenwicht, de gewenste wisselkoersontwikkeling en een redelijke mate van prijsstabiliteit veilig stelt. Deze „bestaansvoorwaarden” 10) kunnen worden gerealiseerd door het monetaire beleid en het budgettaire beleid, dat daarvoor adequate instrumenten bevat.

Aan het overheidsbeleid zou men ook de eis kunnen stellen, dat de collectieve uitgaven zodanig worden beheerst dat van de bijbehorende collectieve lasten geen overmatige opwaartse druk op het kostenpeil van bedrijven uitgaat. Dit is echter niet altijd zonder meer te realiseren, gelet op de last die een toevloed van mensen naar de werkloosheids-, resp. de WAO-uitkeringen op het budget van de collectieve sector kan leggen. Daarbij komt, gegeven de bestaande koppelingen, de doorwerking van loonsverhogingen in de particuliere sector op de inkomens van ambtenaren en uitkeringstrekkers. Ter illustratie zij vermeld dat 1% additionele loonstijging in de particuliere sector op middellange termijn noopt tot een extra ombuiging van de z.g. niet-loon gevoelige collectieve uitgaven met ca. 2,5% om het financieringssaldo en het niveau van de collectieve lasten niet te laten stijgen.

Gegeven het feit dat de sociale partners in de eerste plaats verantwoordelijk zijn voor de loonvorming in de particuliere sector en gegeven de genoemde koppelingen, is de slagvaardigheid van het overheidsbeleid ten aanzien van de omvang van de collectieve uitgaven en de bijbehorende lasten aan vergaande beperkingen onderhevig. Zo beperkt is de manoeuvreerruimte, dat bij een samenloop van ongunstige factoren, zoals in de jaren tachtig kan optreden, niet is gewaarborgd dat vanuit dit beleidsterrein een afdoende bijdrage aan het tegengaan van een stijging van de werkloosheid kan worden geleverd.

Nu is het stellig zo, dat de sociale partners ter zake van de loonkosten, die — te zamen met de groei van de internationale handel en de technische ontwikkelingen — van cruciale betekenis zijn voor de werkgelegenheid, rekening houden met de eisen die de arbeidsmarkt stelt. Bij omvangrijke en langdurige verstoringen op de arbeidsmarkt is het echter allerminst zeker dat de loonmatiging van de sociale partners voldoende is om een stijging van de werkloosheid binnen redelijke termijn weg te werken.

Een theoretisch denkbare weg om de speelruimte van het beleid ten aanzien van de collectieve sector te verruimen, is de koppeling van lonen in de particuliere sector naar inkomens in de collectieve sector te beperken. De uitgaven van de collectieve sector zouden dan in sterkere mate kunnen worden afgestemd op een ontwikkeling van de collectieve lasten, die

8) Zie ook de motie van Engwirda e.a. inzake het niet-doorberekenen van energie- en milieukosten (15 081, nr. 37), die door de Tweede Kamer is aanvaard.

9) Aangetekend zij overigens, dat de doorsnee werknemer wel profijt pleegt te hebben van incidentele verhogingen. Voor een nauwkeurige berekening van de koopkrachtontwikkeling zou de incidentele loonstijging dan ook voor een deel moeten worden meegerekend.

10) *Gespreide verantwoordelijkheid*, rapport van een commissie van de wetenschappelijke instituten van KVP, ARP en CHU, Den Haag, 1978.

een stijging van de werkloosheid kan vermijden. Deze weg is vanwege overwegingen van solidariteit in hoofdzaak afgewezen.

In het recente verleden is wel veel verwacht van een gecombineerde matiging van lonen en collectieve lasten. Op deze manier is in theorie te bereiken dat een stijging van de werkloosheid wordt tegengegaan, terwijl de koopkracht gelijk blijft, de betalingsbalans gunstig wordt beïnvloed, en het financieringssaldo van de overheid gelijk blijft zonder dat extra ombuigingen bij de collectieve uitgaven hoeven te worden doorgevoerd 11).

De ervaring heeft intussen wel geleerd dat deze beleidsformule niet gemakkelijk met succes in praktijk te brengen is. Een van de redenen hiervoor kan zijn, dat de bovengenoemde gunstige resultaten niet onmiddellijk zichtbaar worden, doch pas op een termijn van 3 à 5 jaar mogen worden verwacht. Een factor kan ook zijn, dat de spanningen op delen van de arbeidsmarkt vooralsnog een dergelijke beleidsformule ineffectief maken. Daarbij kan een rol spelen, dat de afwenteling van collectieve lasten — in positieve dan wel negatieve richting — niet zichtbaar is in de contractlonen, doch in de incidentele loonstijging. Dit bemoeilijkt uiteraard een succesvolle toepassing van de bovengeschetste combinatie van matiging van collectieve lasten en lonen, welke op nationaal niveau gestalte zou moeten krijgen. De recente ervaringen bij het loonoverleg wijzen ook in de richting, dat de bedoelde combinatie moeilijk in praktijk te brengen is.

Om tot een effectievere benadering van de ontwikkeling van de lonen en de collectieve lasten te komen, die de werkgelegenheid kan veilig stellen, is mogelijk een meer omvattende inkomenspolitiek nuttig 12). Daarbij kan uiteraard ook de arbeidstijdverkortung worden betrokken. Het algemeen belang zou meer expliciet tot gelding kunnen worden gebracht b.v. ter zake van ruilvoetverandering of de ontwikkeling van de collectieve sector.

Een institutionele wijziging die gestalte geeft aan zo'n inkomenspolitiek, zou niet voor onbeperkte tijd hoeven te worden geregeld, doch met name kunnen gelden zolang met de mogelijkheid van een zo omvangrijke verstoring van de arbeidsmarkt rekening moet worden gehouden, dat niet zonder meer met de aanpassingen via het marktmechanisme kan worden volstaan.

Overigens hebben wijzigingen in het institutionele kader op zich zelf slechts beperkte betekenis. Hoewel tijdelijke ingrepen van overheidskant geboden kunnen zijn, is voor een effectief beleid op middellange termijn onmisbaar dat de beleidsbenadering door brede lagen van de betrokkenen wordt gedragen 13). Ook hier weer kan een vergelijking tussen

West-Duitsland, waar geen formele loonpolitiek bestaat en Engeland, waar jarenlange pogingen tot inkomensbeheersing op een mislukking lijken te zijn uitgelopen, illustratief zijn.

Er zijn belangrijke belemmeringen voor het voeren van een effectieve inkomenspolitiek, die niet moeten worden onderschat 14). Als in het licht van de zwaarwegende werkgelegenheidsproblematiek een nieuwe poging wordt gedaan om die belemmeringen te overwinnen, dan zal dit gepaard moeten gaan met een monetair en budgettair beleid, gericht op het veilig stellen van de bestaansvoorwaarden op het gebied van betalingsbalans, wisselkoers en prijsstabiliteit.

Intussen wordt door de nieuwe olieprijsverhoging en de teruggang van de internationale conjunctuur de krachtproef voor het sociaal-economische beleid al bij de aanvang van de jaren tachtig aanzienlijk verzwakt. Ons aardgas vormt in deze situatie weliswaar een voordeel, maar biedt toch slechts beperkt soelaas. Volgens de huidige verwachtingen zal het nationale inkomen dit jaar niet noemenswaard toenemen; berekend per inkomenstrekker zal de ontwikkeling van het nationale inkomen negatief zijn. Dit doet aanzienlijke problemen ontstaan, omdat de beleidsvoornemens en wensen op diverse terreinen tot dusverre op een voortgezette economische groei zijn ingesteld. Zoals bekend is het beleid inzake de collectieve sector gebaseerd op een trendmatige groei van het nationale inkomen met 3% per jaar. Op het gebied van de arbeidsvoorwaarden leven wensen omtrent handhaving van koopkracht en daarenboven omtrent toeslagen voor onaangenaam werk, diverse incidentele verhogingen en verkorting van de arbeidstijd. Een extra beslag op het nationaal inkomen van de collectieve uitgaven en de loonkosten, dat aanzienlijk uitgaat boven de feitelijke verandering van het reële nationale inkomen, zou onvermijdelijk gepaard gaan met een ernstige aantasting van de bedrijfsrendementen en van de betalingsbalanspositie. Daardoor zou de oplossing van de problematiek van de jaren tachtig zeer worden bemoeilijkt. Een bijstelling van de beleidskoers door de overheid en de sociale partners komt daarom in aanmerking.

F.W. Rutten

11) CEC-nota 1978, gepubliceerd als bijlage bij *Bestek '81*.

12) J.M. den Uyl, op.cit.

13) J. Zijlstra in een interview in *de werkgever*, 22 november 1979.

14) F. W. Rutten, Over herstel van de noodzakelijke prijsstabiliteit, *ESB*, 5 januari 1977.